

TÜRKİYE MÜZELERİ'NDEKİ SURIYE TİPİ RÖLİKERLER

Ayşe Aydın*

ÖZET

Lahit formlu rölikerlerin 0,90 m.-1,44 m. arasında değişen ölçüleriyle gerçek lahit boyutlarına yaklaşanları vardır.

Bu büyük rölikerler, Suriye'deki kiliselerde bema yanındaki yan odalarda in situ olarak buldukları için bu bölgenin ismi ile anılmışlardır.

Türkiye müzelerinde de Suriye Bölgesi özellikleri gösteren rölikerler Hatay, İstanbul Arkeoloji, İznik, Kahramanmaraş Müzesi, Malatya, Sivas ve Şanlıurfa Müzesi'ndeki sekiz eserdir. Bunlardan Hatay, İznik ve Kahramanmaraş Müzesi'ndeki bir röliker; kapak ve gövdesiyle tüm, Malatya, Sivas ve Şanlıurfa Müzesi'ndeki örnekler röliker gövdesi, İstanbul Arkeoloji ve Kahramanmaraş Müzesi'ndeki bir örnek ise röliker kapağıdır.

Malatya Müzesi'ndeki röliker gövdesi sade-bezemesizdir. Hatay, İznik, Kahramanmaraş, Sivas ve Şanlıurfa Müzesi'ndeki rölikerin gövde ve kapaklarında haç motifli bulunmaktadır. Sivas ve Şanlıurfa Müzesi'ndeki röliker gövdeleri ise figürlü bezeme yanı sıra bitkisel süslemelidir. Sivas ve Şanlıurfa Müzesi'ndeki röliker gövdeleri ise figürlü bezeme yanı sıra bitkisel süslemelidir.

Türkiye müzelerindeki Suriye tipi rölikerler özellikleri göz önüne alındığında 5.-6.yüzyıllar arasına tarihlenmektedir.

Anahtar kelimeler: Röliker, Suriye, Lahit, Türkiye, Müze

ABSTRACT

Sarcophagus shaped reliquaries are as nearly same as genuine sarcophagus size with their 0,90mt.-1,44mt. dimensions. These huge reliquaries were mentioned by the name of the region where they have been as "situ" in the conjunction rooms near bema at the churches of Syria.

The eight reliquaries which has Syrian region characteristics could be found at; Hatay Museum, Istanbul Archeological Museum, Iznik Museum, Kahramanmaras Museum, and museums at Malatya, Sivas and Sanliurfa. The reliquaries found in Hatay, Iznik and Kahramanmaras Museums are whole with their top covers and the body. The

other samples found in Malatya, Sivas and Sanliurfa museums are only the body where the museums in Istanbul and Kahramanmaras have only top covers of the reliquaries.

The reliquary body in Malatya museum has no ornaments on it (plain). There is a cross motif at the cover and body parts of the reliquaries found in Hatay, Iznik, Kahramanmaras, Sivas and Sanliurfa Museums. There are geometrical motifs both at the cover and body parts of the reliquary samples in Hatay and Istanbul Archeology Museums. The reliquaries found in Sivas and Sanliurfa Museums have figurative ornaments and floral designs at their bodies.

Considering their characteristics, the Syrian type reliquaries at the museums of Turkey dated to 5th – 6th. centuries.

Key Words: reliquar, Syria, sarcophagus, Turkey, museum

Hristiyan inancında, dini yaşam biçimi olarak seçip, doğal yollarla ölen Aziz ve erken yüzyıllarda inancı uğruna öldürülerek Martir unvanı alan kişiler, Tanrı ile insan arasında aracı rolü üstlenmiş, inananların günahlarının affı için Tanrıya ricada bulunmuşlardır. Aracılarını yakınında görmek ya da onların mezarları etrafında gömülerek Son Mahşer Günü'nde günahlarının affını garanti altına almak isteyen inananlar, Aziz-Martir ve Rölik Kültü'nün 2.yüzyıl ortalarından itibaren Hristiyan inancına yerleşmesini sağlamışlardır. Bundan sonraki aşama aziz ve martirlerin mezarlarının açılması, içlerindeki röliklerin yani ölünün fiziksel kalıntısının alınıp, kiliselerde onlara özel ayrılan mekânlarda ya da Şükran Ayini'nin en önemli bölümü olan İsa'nın et ve kanının ekmek ve şaraba dönüşüm töreninin gerçekleştiği altın altında yer vermektir. Bunu yaparken de özenle birden fazla parçaya ayrılan asıl rölik ile aziz ve martirin yaşadığı süre içinde kendisine, öldükten sonra ise fiziksel kalıntısına temas eden (giysi parçası, kullandığı eşyalar vb.) ikinci derece rölikler, röliker adı verilen özel kutulara yerleştirilmiştir. Röliker çeşitlerinden biri, Antik dünyada insanların öldükten sonraki evleri şeklinde yorumlandıkları için, kapakları çatı formundaki lahitlerden esinlenerek yapılan lahit formundaki rölikerlerdir. Bunlar altar altına yerleştirilecek kadar küçük ya da kendisine ayrılan mekânda hemen görülebilecek büyüklükte yapılmışlardır¹.

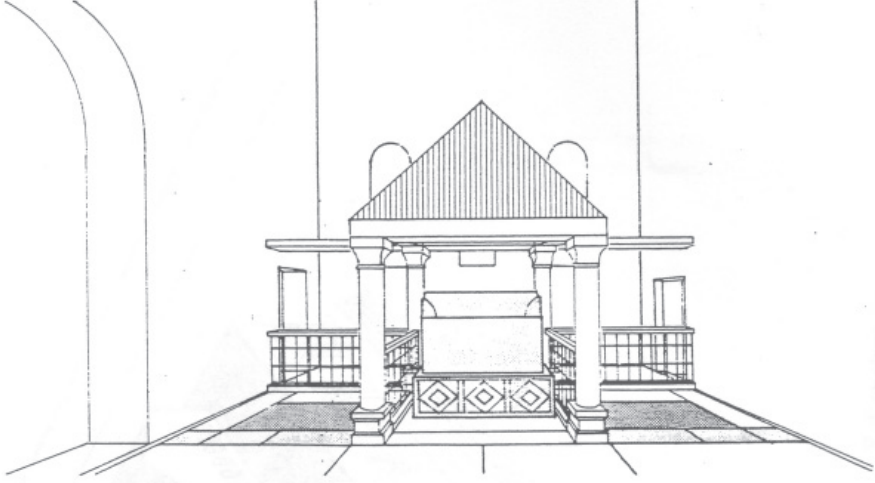
* Prof. Dr., Muğla Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü 48000 Köteklili-MUĞLA ayseyaydin70@gmail.com

Rölikerlerin bulunduğu Hatay, İstanbul Arkeoloji, Iznik, Kahramanmaraş, Malatya, Sivas, Şanlıurfa Müzeleri çalışanlarına, makalenin kütüphane çalışmasının Berlin, Alman Arkeoloji Enstitüsü'nde (DAI) gerçekleşmesini sağlayan PD Dr. Felix Pirson ve Prof. Dr. Hans-Joachim Gehrke'ye çok teşekkür ederim.

¹ Th. Baumeister, "Heiligenverehrung I", RAC XIV, 1988, 96-150; A. Angenendt, "Der Kult der Reliquien", bk.: A. Legner (Hrsg.), Reliquien, Verehrung und Verklärung (1989) 9-24.; B.

Türkiye Müzeleri'ndeki Suriye Tipi Rölikerler

Gerçek lahit ölçülerine ulaşmamakla birlikte, içlerinde genellikle asıl rölikten bir parça ya da ikinci derece rölik bulunan lahit formundaki rölikerler, Suriye'de kilise içinde kendileri için ayrılmış bema yanındaki odalarda yer almıştır. Böylece Suriye'deki kilise yaşamında önemli bir yere sahip olan martir kültü, kilise içinde martyrium adıyla anılan mekânlarla nesnel olarak da kendini göstermiştir (Çiz. 1)².

Çiz. 1 Suriye, Resafa Kutsal Haç Kilisesi Aziz Sergios Martyrionu olarak düzenlenen kuzey yan odasındaki azize ait lahit formundaki röliker (T. Ulbert, Resafa II, Die Basilika des heiligen Kreuzes in Resafa-Sergiupolis (1986) 58 Abb. 33)

4. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak Suriye kiliselerinde bemanın kuzey ya da güneyindeki yan odalardan biri martyrium olarak adlandırılır. 5. yüzyıl başlarından itibaren bu odanın kapı açıklığı, yerini geniş bir arkada bırakarak, odanın önemi

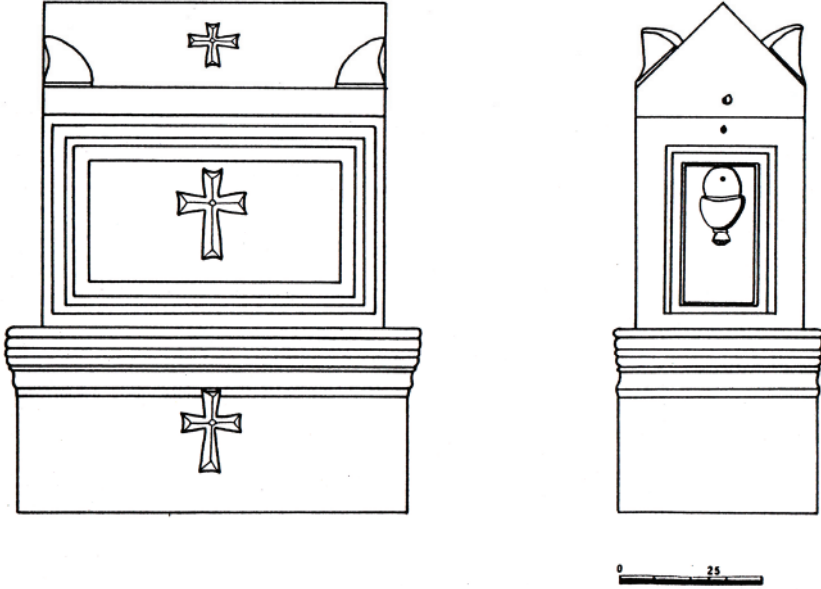

Kötting, "Die Anfänge der christlichen Heiligenverehrung in der Auseinandersetzung mit Analogien außerhalb der Kirche", bk.: P. Dinzelsbacher-D. R. Bauer (Hrsg.), Heiligenverehrung in Geschichte und Gegenwart (1990) 67-80.; G. Mietke, "Wundertätige Pilgerandenken, Reliquien und ihr Bildschmuck", bk.: M. Brandt-A. Effenberger (Hrsg.), Byzanz. Die Macht der Bilder (1998), 49 vd.

² G. Descoedres, Die Pastophorien im syro-byzantinischen Osten (1983) 5. 16. 22 vd. Antakya'da güney, Apameia'da ise kuzey yan oda martyrium olarak kullanılmıştır; J. Lassus, Sanctuaries chrétiens de Syrie (1947) 162 vd.; B. Schellewald, "Zur Typologie, Entwicklung und Funktion von Oberräumen in Syrien, Armenien und Byzanz", JbAC 27/28, 1984/85, 173. 175 vd.; H.C. Butler, Early Churches in Syria 4th-7th Centuries (1929) 49 vd.

vurgulanır. Bu tür odalara halkın girmesine de izin verilmiştir³. Martyrionların içinde bir ya da daha fazla lahit formunda röliker yer almıştır. Özellikle Kuzey Suriye’de rölikerlere sahip martyrionu olan kiliseler, burada 5. yüzyıldan itibaren martir kültürünün yaygın olduğunu gösterir.

Suriye’deki kiliselerde bema yanındaki yan odalarda in situ olarak buldukları için bu bölgenin ismini alan lahit formu rölikerler, diğer röliker gruplarına kıyasla farklıdır. Bu rölikerlerin ortak özellikleri şunlardır (Res. 1; Çiz. 2): Diğer rölikerlerle kıyaslandığında ilk dikkati çeken boyutlarındaki farklılıktır. 0,90 m.-1,44 m. arasında değişen ölçüleriyle gerçek lahit boyutlarına yaklaşan oldukça büyük eserlerdir. Malzeme genellikle kireçtaşı ya da bazalttır, mermer kullanımı ise azdır. İnce ve temiz işçilik yerine daha özensiz bir işçilik gösterirler. Gövdede silme ya da profiller sadece çerçeve oluşturmak için kullanılmıştır. Oldukça az geometrik ya da figürlü bezemeye

Çiz. 2 Suriye bölgesi özellikleri taşıyan lahit formundaki röliker (M.T. Canivet, Huarte (IV-VI) (1987), 125 Fig. 28)

sahiptirler. Süsleme ya uzun yüzlerden sadece biri ya da bir uzun yüz ile iki dar yüzde yapılmıştır. Kapakları ise genelde bezemesizdir. Altar altına koymak yerine kiliselerde

³ Descoedres 1983, 16; J. Lassus, “Syrien”, bk.: B. Brenk (Hrsg.), Spätantike und frühes Christentum (1977) 215; L. Wamser-G. Zahlhaas (Hrsg.), Rom und Byzanz. Archäologische Kostbarkeiten aus Bayern (1998) 24.

Türkiye Müzeleri'ndeki Suriye Tipi Rölikerler

kendileri için düzenlenmiş özel odalarda taştan bir kaide ya da masa üzerine konulup, rahatça görülebilen bu rölikerler içinde⁴, birden fazla martir ya da azize ait rölik bir arada yer almıştır⁵. Suriye Bölgesi rölikerlerinin özelliklerinden biri de kapak ve gövdede deliklere sahip olmalarıdır. Kapaktaki delikten akıtılan sıvı, gövdedeki uzun ya da dar yüzdeki ön kısımları, kurna benzeri bir kuruluşa sahip deliklerden çıkarak biriktirilip, isteyenlere verilmiştir. Asıl rölike temas eden ve böylece kutsal hale gelen sıvı, ikinci derece rölik olarak şişelere konup evlerde korunmuş, bunlardan mucize gerçekleştirmeleri beklenmiştir. Kutsal sıvının kullanım alanı geniştir. Hastalıklara şifa bulmak yanı sıra, kötü ruhlardan ya da alkol bağımlılığından kurtulmak için de kullanılmıştır⁶. Suriye Bölgesi rölikerleri genel olarak 5.-6. hatta 7.yüzyıla tarihlenir.

Türkiye müzelerinde belirleyebildiğimiz rölikerlerden Suriye Bölgesi özellikleri gösterenler Hatay, İstanbul Arkeoloji, İznik, Malatya, Sivas ve Şanlıurfa Müzesi'nde bir, Kahramanmaraş Müzesi'nde iki olmak üzere toplam sekiz röliker, kapak ve gövdesidir⁷. Bunlardan Hatay, İznik ve Kahramanmaraş Müzesi'ndeki bir röliker; kapak ve gövdesiyle tüm, Malatya, Sivas ve Şanlıurfa Müzesi'ndeki örnekler röliker gövdesi, İstanbul Arkeoloji ve Kahramanmaraş Müzesi'ndeki bir örnek ise röliker kapağıdır. Malatya Müzesi'ndeki röliker gövdesi sade-bezemesiz iken; Hatay, İznik, Kahramanmaraş, Sivas ve Şanlıurfa Müzesi'ndeki röliker gövde ve kapaklarında haç motifi; Hatay ve İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki örneklerin kapak ya da gövdelerinde geometrik bezeme; Sivas ve Şanlıurfa Müzesi'ndeki röliker gövdelerinde ise figürlü bezeme yanı sıra bitkisel süsleme yer alır.

İsa'nın zaferini simgeleyen, büyü bir güce sahip olduğuna inanılan haç ile ilgili düşüncelerin temelini Paulus'un yazdığı mektuplar oluşturur⁸. Ona göre İsa'nın yaşadığı haç üzerindeki ölüm, göklere yükseltilmenin bir şartı olup, Âdem aracılığıyla tüm insanlığa geçen günahın kurtuluşu, Tanrının hikmetini, adaletini ve gücünü ifade eder. Bu nedenle haç, içinde İsa'nın öğretisini benimsediği için öldürülmüş olan martirlere ait rölikleri barındıran rölikerler üzerinde sık kullanılan bir motiftir⁹.

---

⁴ Descoedres 1983, 16 vd.; H. Buschhausen, Die spätrömischen Metallscriinia und frühchristlichen Reliquiare, I. Teil: Katalog (1971) 303; E. M. Ruprechtsberger (Hrsg.), Syrien von den Aposteln zu den Kalifen (1993) 228 Abb. 24; C. Strube, Die "Toten Städte" Stadt und Land in Nordsyrien während der Spätantike (1996) 42 vd. Abb. 73-74.

⁵ Strube 1996, 43.

⁶ C. Stiegemann (Hrsg.), Frühchristliche Kunst in Rom und Konstantinopel (1996) 54.

⁷ Gerekli izin alınmadığı için çalışılmayan İzmit Müzesi'ndeki dört röliker de bu gruba girmektedir.

⁸ Filiplilere Mektup Bap. 2,5-11; Korintoslulara Birinci Mektup Bap. 1,12; Romahlara Mektup Bap. 5,12-18; Galatyalılara Mektup Bap. 3,14; A. Schimmel, Dinler Tarihine Giriş (1959) 127 vd.

⁹ Wamser-Zahlhaas 1998, 24.

Şanlıurfa Müzesi'ndeki röliker gibi bazı röliker gövde ya da kapağına oyulan haç yüzeyinin perdahlanmamış olması bunun üzerine kakma tekniğinin uygulandığını gösterir. Adana, İstanbul Arkeoloji, İznik ve Tokat Müzesi'ndeki rölikerler haç yüzeyine farklı bir metalin kakma tekniğinde uygulandığı örneklerdir¹⁰.

Türkiye müzelerinde figürlü bezemeye sahip olan röliker sayısı azdır¹¹. Bunlardan Sivas Müzesi'ndeki rölikerde yandan, sola doğru yönelmiş bir koç tasviri yer alır. Koç sırtında bir haç taşımaktadır. Sırtında haç taşıyan hayvan motifi bazı ambon levhalarında ya da lahitlerde de görülür¹². Sivas Müzesi'ndeki rölikerde stilize akanthus yaprakları, merkezdeki hayvan figürünün iki yanında yer almıştır.

Diğer figürlü örnek Şanlıurfa Müzesi'ndeki rölikerdir. Burada ön yüzde merkeze doğru ilerleyen iki dağ keçisi, yanlarda da birer dişi keçi tasvir edilmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde de hayvan figürlü röliker sayısının az olduğu dikkat çeker¹³. Bunlardan Şanlıurfa Müzesi'ndeki rölikerde olduğu gibi figürlerin antitetik yani karşılıklı olarak birbirlerine doğru ilerleyen pozisyonda tasvir edildiği örnekler Kuzey Suriye merkezli iki rölikerdir. Bu rölikerlerde de Şanlıurfa Müzesi'ndeki rölikerde olduğu gibi uzun yüzlerden birinde ortada bir delik ve kurnası, bunun iki yanında ise merkeze, daha doğrusu kurnaya doğru yönelmiş Paris örneğinde birer tavus kuşu, Kopenhag örneğinde ise birer kuş figürüne yer verilmiştir¹⁴. Antitetik olarak düzenlenmiş hayvan figürleri Erken Hıristiyanlık-Bizans Sanatı'nda levhalar, lahitler, mozaik ve duvar resimlerinde de görülür¹⁵. Genellikle merkezde yer alan haça, İsa monogramına ya da su dolu kaba yönelmiş inançlı insanı sembolize eden koyun,

---

¹⁰ Benzer bir örnek bkz. A. al-Karim Fadil al-Miyar, Ebu Lunya'nın Batmasıın Kanıtı (Tarihsiz) 34.

¹¹ İnsan figürünün işlendiği daha doğrusu Eski ve Yeni Ahitten konuların işlendiği bir örnek Ravenna, Başpiskopos Müzesi'ndeki Aziz Quiricus ve Azize Julitta için yapılan röliker gövdesidir. F. W. Deichmann, Ravenna. Geschichte und Monumente (1969) 75. 88 Abb. 122-125.

¹² Levhalar için bkz. E. Russo, Sculture del complesso eufriasiaco di Parenzo (1990) 208 vd. Fig. 178, 243 vd. Fig. 216; Lahitler için bkz. G. Koch, Frühchristliche Sarkophage (2000) 389 Abb. 107.

¹³ G. Koch, "Ein frühchristliches Reliquiar in Berat", JbAC 18, 1991, 237 vd. Taf. 37 a-f; J. Fleischer-Ø. Hjort-M. B. Rasmussen (ed.), Byzantium. Late Antique and Byzantine Art in Scandinavian Collections (1996) 65 vd. Abb. 33; Der Louvre. Ägypten, Vorderer Orient, Klassische Antike (1991) 287.

¹⁴ Fleischer-Hjort-Rasmussen 1996, 65 vd. Abb. 33; Der Louvre 1991, 287.

¹⁵ Levhalar için bkz. T. Ulbert, "Untersuchungen zu den byzantinischen Reliefplatten des 6. bis 8. Jahrhunderts", IstMitt 19/20, 1969/1970, 356 vd.; Deichmann 1969, 58 vd.; Lahitler için bkz. J. Kollwitz-H. Herdejürgen, Die ravennatischen Sarkophage, ASR VIII 2 (1979) Kat. B 3.9.13.15.16.18.19.22.23.30.31.33; Mozaik ve duvar resimleri için bkz. B. Brenk, Spätantike und frühes Christentum (1977) 135. 137. 220a. 379a. 383.

Türkiye Müzeleri'ndeki Suriye Tipi Rölikerler

geyik, güvercin ya da tavus kuşu gibi cennete ait hayvan figürleri, bu tür kompozisyonlarda kullanılmıştır. Suriye merkezli iki rölikerde ise haç ya da su dolu kap yerine delikten çıkan kutsal sıvının biriktirildiği kurnaya yönelmiş hayvan figürleri söz konusudur. Şanlıurfa Müzesi'ndeki rölikerde de aynı kompozisyon görülür. Ancak sonradan eklendiğini düşündüğümüz kakma bir haç da hemen deliğin altında yer almıştır. Aynı delik, örneğimizin diğer uzun yüzünde de vardır. Burada oldukça yıpranmış olmalarına rağmen yine bu deliğe doğru yönelmiş iki dağ keçisi tasviri görülebilmektedir. Rölikerin dar yüzlerinde ise birer dişi keçi yer almıştır. Dört yüzünün de bu şekilde figürlü oluşu, rölikerin bir kilisede kendisi için ayrılmış özel bir mekânda dört yönden de rahatça görülebildiğini göstermektedir.

Hatay ve İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki rölikerler Suriye Bölgesi özellikleri gösterdikleri, geometrik bezemeleri alçak ve yüksek kabartma tekniğinde yapıldığı için 5.-6. yüzyıla tarihlendirilebilir. Ayrıca Hatay Müzesi'ndeki ve Kahramanmaraş Müzesi'ndeki iki rölikerde kapak ya da gövdede haç motifinin olması, benzer haç motifli örneklerde olduğu gibi bunları da 5.-6. yüzyıla tarihlenmesi sağlar¹⁶.

T. Ulbert figürlü levhalar üzerine yaptığı çalışmasında bazı stil dönemleri belirlemiştir¹⁷. Bu dönemlerden yola çıkarak Sivas ve Şanlıurfa Müzesi'ndeki röliker tarihlendirilebilir. En erken stil 6. yüzyıl ilk yarısında özelliklerini Philippi, İstanbul ve Anadolu'da ortaya koyar¹⁸. Bu stildeki levhalarda dikkati çeken özellik, yüksek kabartma tekniğinde, yumuşak formda hareket halinde figürlerin verilmiş olmasıdır. 6. yüzyıl ortasında bir değişiklik görülür. Yine Philippi¹⁹, İstanbul ve Batı Anadolu'da görülen bu yeni stilde ise dikkati çeken özellikler alçak kabartma tekniğinde figürlerin dış hatlarının özellikle vurgulanması, hareket halinde verilmeleridir²⁰.

---

¹⁶ Wamser-Zahlhaas 1998, 24 vd. Abb. 11-12-13-14-15.

¹⁷ T. Ulbert, Studien zur dekorativen Reliefplastik des östlichen Mittelmeerraumes (Schrankenplatten des 4. bis 10. Jhs.) (1969) 36 vd.; Ulbert 1969/1970, 339 vd.

¹⁸ Ulbert 1969/1970, 340 Nr: 1 Taf. 65, 1a-c. İlk örnek olarak Philippi A Bazilikası levhaları verilir.

¹⁹ Ulbert 1969/1970, 342 Nr: 16 Taf. 67, 1. İlk örnek olarak Philippi B Bazilikası levhaları verilir. Ayrıca bkz. R. F. Hoddinot, Early Byzantine Churches in Macedonia and Southern Serbia (1963) 180 vd. Abb. 100.

²⁰ Örnekler için bkz. Ulbert 1969/1970, Nr: 19. 20. 22-23 Taf. 67, 3-4. Taf. 68, 1-2; W.H. Buckler-W.M. Calder-W.K.C. Guthrie, Monuments and Documants from Eastern Asia and Western Galatia (1933) 35 Nr. 112 Pl. 30; C.W.M. Cox-A.Cameron, Monuments from Dorylaeum and Nacolea (1937) 77 Nr: 166 Pl. 42; W.H.Buckler- W.M.Calder, Monuments and Documants from Phrygia and Caria (1939)119 Nr: 349 Pl. 61.

Buna göre Sivas Müzesi'ndeki röliker²¹ Şanlıurfa Müzesi'ndeki röliker ile kıyaslandığında yüksek kabartma tekniğinde, hareketli yumuşak doğal işlenişle birinci stile, Şanlıurfa Müzesi'ndeki röliker ise alçak kabartma olarak verilmiş, dış hatları vurgulu hareketli figürleriyle ikinci stile yakındır. Böylece Sivas Müzesi'ndeki rölikeri 6. yüzyıl başlarına, Şanlıurfa Müzesi'ndeki rölikeri ise 6. yüzyıl ortalarına tarihlenmek olasıdır.

Malatya Müzesi'ndeki röliker gövdesi boyutları açısından değerlendirildiğinde yine 5.-6. yüzyıla tarihlendirilebilir. Bu gövdede ilginç olan ikinci kullanımına ait bir yazıta sahip olmasıdır.

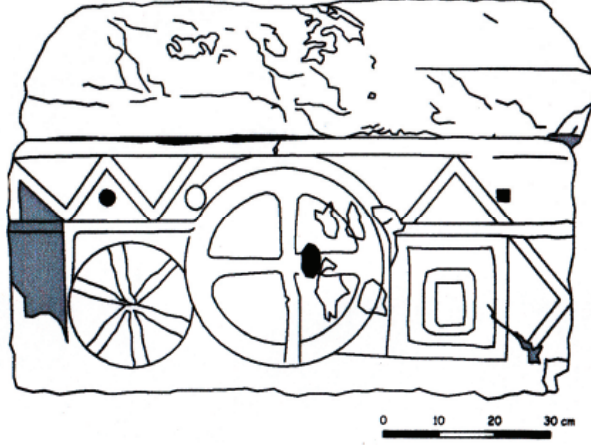
Rölikerin Bulunduğu Müze: Hatay Müzesi²² (Res. 2-3; Çiz. 3)

Tanım: Arka ve yan yüzleri sade bırakılmış olan bazalttan rölikerin gövdesinin ön yüz olarak belirlenmiş uzun yüzü simetrik olmayan, geometrik bir kompozisyon gösterir. Merkezde büyük bir madalyon içinde haç yer almıştır. Haçın kollarının birleştiği merkeze yakın bir delik bulunur. Madalyonun sağında iç içe kalın bantların kullanılmasıyla oluşturulmuş kareler, solunda ise yine bir madalyon içinde altı kollu yıldız yer almaktadır. Gerek karelerin, gerekse içinde altı kollu yıldız motifinin yer aldığı madalyonun üzerinde birer üçgen ve yanlarında dış kenarlara doğru yarım üçgen bulunmaktadır. Soldaki üçgenin ortasında, sağdaki üçgenin ise dışında birer delik vardır. Merkezdeki büyük madalyonla sağ ve soldaki motiflerin birleştiği yerde ikisi altta, diğer ikisi üstte olmak üzere dört adet küçük dairesel motif yer almıştır. Rölikerin kapağında dikkati çeken bir özellik köşelerinde akroterlerinin olmamasıdır. Kapağın uzun yüzlerinden biri ve dar yüzler bezemesiz olmasına rağmen, bir yüzünün kenarında ortalarında halkalar oluşan zik zak motifine yer verilmiştir. Bu kenarın sağ ve solundaki delikler ile gövde ön yüzündeki delikler, rölikerin açılmaması için birbirlerine bağlı olduklarını gösterir. Aynı yüzde çatı mahyasına yakın büyük bir delik bulunmaktadır. Bu delik, röliker içine yağın dökülmesi için açılmıştır.

---

²¹ S. Eyice, "Anadolu ve İstanbul'da Lahit Biçiminde Rölik Mahfazaları", İstanbul Arkeoloji Müzesi Yıllığı 15/16, 1969,104 ve A. M. Schneider, "Eine Reliquieninschrift aus Sivas", ByzZ 39, 1939, 393'de röliker gerekçe gösterilmeden 6.-7. yüzyıla tarihlenir.

²² Envanter No: Yok; Buluntu Yeri: Belli değil. Müzeye satın alma yoluyla kazandırılmıştır. Ölçü: E: 60 cm.; B: 1,01 cm.; Y: 51 cm. (gövde),11 cm. (kapak) cm.

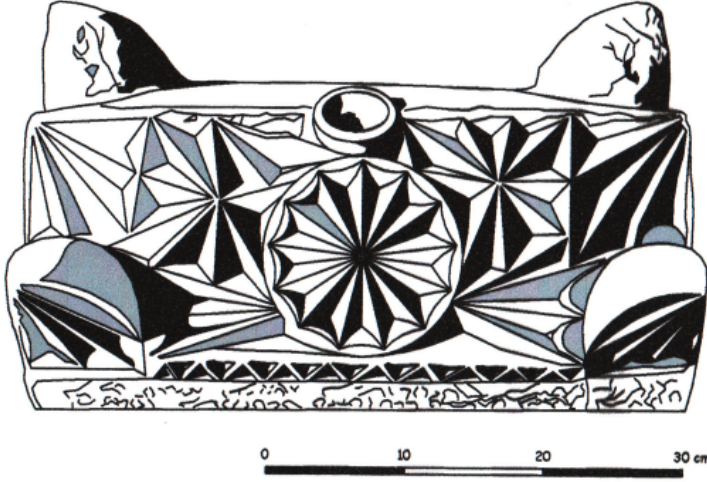

Çiz. 3 Hatay Müzesi'ndeki röliker (S. Kaçar, S. Karanfiloğlu)

Röliker Kapağı'nın Bulunduğu Müze: İstanbul Arkeoloji Müzesi²³ (Res. 4; Çiz. 4)

Tanım: Sarı renkli taştan, dört köşesinde akroteri bulunan beşik çatı formundaki kapak, üzerindeki zengin geometrik süslemeleriyle diğer kapaklardan ayrılır. İlginç olan, bu süslemenin kapağın yarısını kaplayacak şekilde yapılmış olmasıdır, diğer yarısı akroterleriyle birlikte bezemesiz olarak bırakılmıştır. Kapağın yarısının bezemeli, diğerinin boş bırakılmış olması iki şekilde açıklanmaya çalışılır. Bunlardan biri kapağın bitirilememiş olması, diğeri ise kapağın ait olduğu rölikerin duvara bitişik olarak yerleştirildiği için görülmeyen bu kısmının işlenmesine gerek duyulmamış olmasıdır.

²³ Envanter No: Yok; Buluntu Yeri: Belli değil. Ancak S. Eyice, kaynak göstermeden bu kapağın Doğu Anadolu'da Silvan'da (Meyyafarikin) bulunduğunu, önemli bir Hıristiyan merkezi olan Silvan'da yakın tarihlere kadar iki kilise harabesi olduğunu, yerli bir sanat zevkine ve üslubuna işaret eden röliker kapağının biri bazilikal planlı, diğeri kubbeli olan iki kiliseden birine ait olduğunu belirtir. Bu yapılar günümüze ulaşmamıştır. Ölçü: E: 28,5 cm.; B: 48 cm.; Y: 16, 5 cm.; S. Eyice, "Rölik Mahfazaları Hakkında Bir Kitap ve Bu Münasebetle Anadolu'dan Bazı Rölik Mahfazaları", STY VIII, 1979, 57 dn. 2; Buschhausen 1971, C50-303 vd. C Taf. 22; Eyice 1969, 108 vd. Res. 23-24; J. Leroy, "A propos de l'inscription syriaque du reliquaire d'Istanbul", CArch 16, 1966, 17 vd.; A. Grabar, "Recherches sur les sources juives de l'art paléochrétien", CArch 14, 1964, 50 vd. Fig. 1-3

Çiz. 4 İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki röliker kapağı (S. Kaçar, S. Karanfiloğlu)

Bezemeli yüzeyde oyma ve kabartma teknikleriyle oluşturulmuş motiflere yer verilmiştir. Ortadaki on iki kollu yıldız bir madalyon içindedir. Madalyon, kompozisyonun ana motifi olarak belirlenmiş, sağ ve sol yanı tam simetrik olmayan, yine farklı sayıdaki yıldız kollarının oluşturduğu geometrik motiflerle bezenmiştir.

Akroterlerin arasında kalan bölümün alt kenarı zikzaklardan oluşan bir bordürle sınırlandırılmıştır. Bu bordürün altında iki satırlık Süryanice bir yazıt yer alır. Yazıtın transkripsiyonu şu şekilde yapılmıştır:

ܐܘܠܐ ܕܗܘܪܝܘܢ ܕܫܝܡܥܘܢ ܕܩܘܪܕܐ ܕܩܘܪܕܐ ܕܩܘܪܕܐ ܕܩܘܪܕܐ
ܕܩܘܪܕܐ ܕܩܘܪܕܐ ܕܩܘܪܕܐ ܕܩܘܪܕܐ ܕܩܘܪܕܐ ܕܩܘܪܕܐ

Tercümesi: “Bu rölikerde havarilerden Simeon Petrus ve Havari Thomas ile Stilit Simeon ve aziz martirler (in kalıntıları) vardır.”

Kapağın uzun yüzündeki geometrik bezeme, dar yüzlerin yarı seviyesine kadar devam etmiş, zikzaklardan oluşan bir bordürle de sınırlandırılmıştır. Ayrıca dar yüzlerin alt kenarlarının ortasındaki birer oyuk, kapağın gövdeye kenetlendiğini gösterir.

Kapağın üst bölümünün ortasında 6,5 cm. çapında yuvarlak bir çukur, bununda ortasında bir delik bulunmaktadır. A. Grabar tarafından okunan ve J. Leroy tarafından

Türkiye Müzeleri'ndeki Suriye Tipi Rölikerler

düzeltilen yazıttan anlaşıldığı kadarıyla röliker içinde başhavari ve Aziz Petrus, Aziz Thomas ile Stilit Simeon'un rölikleri bulunmaktaydı.

Rölikerin Bulunduğu Müze : İznik Müzesi²⁴ (Res. 5-6)

Tanım: Mermerden rölikerin gövdesinin alt ve üst bölümleri silmelerle hareketlendirilmiştir. Alt bölümdeki silmelerden ikisi geniş, biri dar tutulmuştur. Üst bölümde de farklı genişlikte iki sıra silmeye yer verilmiştir. Uzun yüzlerden birinde oyma tekniğinde yapılmış küçük bir haç bulunur. Gövdenin yan yüzlerinin silmelerle bezenmiş alt ve üst bölümlerinin ortasında birer yuva vardır.

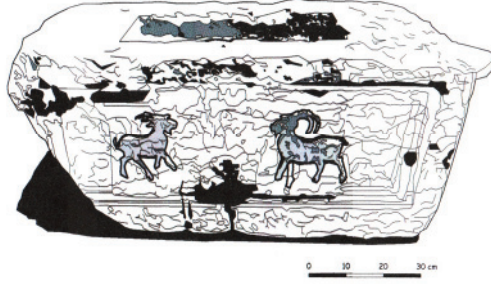
Beşik çatı formundaki kapağın dört köşesinde akroterler yer alır. Gövdeye göre bezeme açısından daha zengindir. Bezeme öğelerinden biri, uzun yüzlerden birindeki Latin haçıdır. Haç, fazla derin olmayan oyma tekniğiyle yapılmış, ancak oyulan yüzey düzgün olarak perdahlanmamış, kaba olarak bırakılmıştır. Bu belkide, oyulan yüzeye

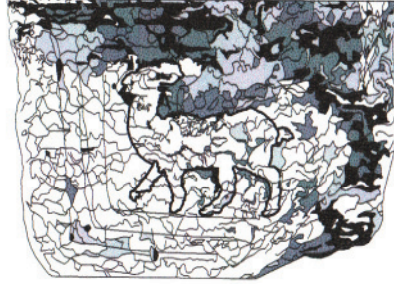
Çiz. 5 Sivas Müzesi'ndeki röliker gövdesi (S. Kaçar, S. Karanfiloğlu)

²⁴ Envanter No: 14; Buluntu Yeri: Belli değil. Ancak S. Eyice müze yetkililerince eserin şehir surlarında bulunduğu kendisine aktarıldığını ifade eder.; Ölçü: E: 28,5 cm.; B: 38,5 cm.; Y: 22 cm. (gövde), 19,5 cm. (kapak); Buschhausen 1971, C42-299 vd. C Taf. 21; Eyice 1969, 99 Res. 2

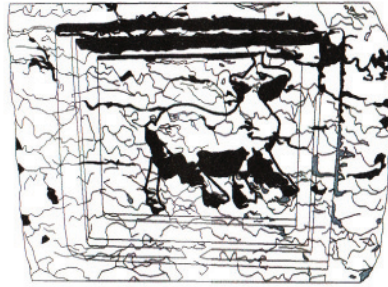
Ayşe Aydın

Çiz. 6a Şanlıurfa Müzesi'ndeki röliker gövdesi (S. Kaçar, S. Karanfiloğlu)

Çiz. 6b Şanlıurfa Müzesi'ndeki röliker gövdesi (S. Kaçar, S. Karanfiloğlu)

Çiz. 6c Şanlıurfa Müzesi'ndeki röliker gövdesi (S. Kaçar, S. Karanfiloğlu)

Türkiye Müzeleri'ndeki Suriye Tipi Rölikerler

kakma tekniğinin uygulandığını göstermesi açısından önemlidir. Dar yüzlerde ise iç içe iki üçgen çerçeve içinde kabartma tekniğinde yapılmış birer Yunan haçı yer alır.

Aslında sürgülü olarak gövdeye oturan kapağın dar yüzlerinin alt bölümlerindeki kenet deliklerinin içine gömüldüğü birer yuva, kapağın gövdeye aynı zamanda kenetle bağlandığını gösterir. Ancak bu daha sonraki bir uygulama olarak düşünülebilir. Çünkü bu kenet deliklerini içeren yuvalar kabartma tekniğinde yapılmış haçların alt kollarını tahrip etmiştir. Ayrıca röliker gövdesinin altında da bazı yuvalar vardır. Bunlar rölikerin bir kaideye oturduğunu gösterir.

Röliker Kapağı'nın Bulunduğu Müze: Kahramanmaraş Müzesi²⁵ (Res. 7-8)

Tanıtım: Gövdesi olmayan pembe renkte kireçtaşından kapak, mahya ortasındaki delikten itibaren iki eşit parça şeklinde kırılmıştır. Kapağın köşelerindeki akroterlerden ikisi mevcuttur, diğerleri alt kenarların bazı bölümlerinde olduğu gibi kırılmıştır. Kapağın ön yüzünde üstteki deliğin hemen altında, yani merkezde kabartma tekniğinde yapılmış bir haç bulunmaktadır. Benzer bir haç, dar yüzlerden birinde de yer alır. Ön yüzdekinden farklı olarak haç, bir üçgen içine alınmıştır. Diğer dar yüzde ise bezeme unsuru yoktur.

Rölikerin Bulunduğu Müze: Kahramanmaraş Müzesi²⁶ (Res. 9-11)

Tanıtım: Oldukça sade, bezemesiz olan mermer gövde, alt ve üstte bir sıra silmeye sahiptir. Gövdenin alt kısmında yer yer kırıklar vardır. Akroterli kapağın uzun yüzlerinden birinde madalyon içinde bir haç motifine yer verilmiştir.

Röliker Gövdesi'nin Bulunduğu Müze: Malatya Müzesi²⁷ (Res. 12-13)

Tanıtım: Kireçtaşından röliker gövdesinin yüzlerinde bezeme unsuru yoktur. Gövdenin dar yüzlerinden birinde 16 cm. çapında (içte 8 cm.) bir delik bulunmaktadır. Delik olası bir kurnaya aittir. Gövdenin uzun yüzlerinden birindeki Ermenice yazıt, eserin ikinci kullanımına işaret eder.

Yazıtın transkripsiyonu şu şekilde yapılmıştır:

---

²⁵ Envanter No: 785; Buluntu Yeri: Belli değil. Müzeye satın alma yoluyla kazandırılmıştır. Ölçü: E: 35 cm.; B: 67 cm.; Y: 30 cm.

²⁶ Envanter No: 272 (Gövde), 273 (Kapak); Buluntu Yeri: Belli değil. Müzeye satın alma yoluyla kazandırılmıştır. Ölçü: E: 22,5 cm.; B: 44 cm.; Y: 16 cm. (gövde) 15 cm. (kapak).

²⁷ Envanter No: Yok; Buluntu Yeri: Belli değil. Ölçü: E: 55 cm.; B: 1,02 cm.; Y: 55 cm.

Ի ՀԱՍ ՎԸՃԻՌ ԱՍՏԻԱԾԱՅԻՆ
Ի ՊԱՀԱՆՁԵԱՅ ՀՈԳԻՍՈՒՐԲ
ԴԱՍԲԱՐԱՆԸՍ Է ՀՈՒՓՍԻՄԷԻՆ
ՈՐ ԿԷՆԱԿԻՑԷՐ ԳՐԻԳՈՐԻՆ
ՄԱԿԱԿՈ ԱԲԹՈՒԹՈՇՏԷ ԻՆ
ԲԱՐԵՕՔ ԳՈՐԾՈՎՔՅԵԱ Է ԻՆ
ՀԱՆԳԵԱԻ ՀԱՅՈՑ ԹՎԱԿԱՆԻՆ
ՀԱԶԱՐԵՐԿՈՒՀԱՐԻԻՐԻՆԻՍԻՆԻՆԻ
Ռ Մ Ղ Թ ԻՆ

Tercümesi:

Erdi takdiri Allahın

İstedığı kutsal ruhu

Kabri Hripsimenin

Ki eşiydi Krikor'un

Himayesinde Apttrışde'nin

İyi işlerle.....(?)

Allahın rahmetine kavuştu Ermeni tarihiyle

Binikiyüzdoksandokuzda²⁸

Röliker Gövdesi'nin Bulunduğu Müze: Sivas Müzesi²⁹ (Res. 14; Çiz. 5)

Tanım: Mermerden kapağı olmayan, oldukça yüksek röliker gövdesinin üst kenarlarında kırıklar vardır. Üç yüzü sade olmasına rağmen, alt bölümünde yatay yönde kırığı olan dördüncü yüzde kabartma tekniğinde figürlü ve bitkisel bezemeye yer verilmiştir. Bu bezemede alt ve iki yanlarda olmak üzere üç yönden yazıtlı bir bordürle sınırlandırılmıştır. Bezemenin merkezinde bir koç tasviri yer alır. Yandan, sola doğru yönelmiş, boynuzları, vücudundaki detayları ile oldukça gerçekçi bir şekilde verilen koçun sırtında, sadece düşey kolunun bir bölümü görülebilen bir haç yer almaktadır.

²⁸ Yazıtın özgün yazımı ve çevirisini yapan sayın S. Bilal ve A. Bilal'e, kendilerine ulaşmamı sağlayan sayın Doç. Dr. C. Can ve F. Can'a teşekkür ederim.

²⁹ Envanter No: 309; Buluntu Yeri: Erzincan; Ölçü: E: 65 cm.; B: 70 cm.; Y: 42 cm.; Koch 1991, 238; Buschhausen 1971, C51-304 vd. C Taf. 22; Eyice 1969, 102 vd. Res. 8; A. M. Schneider, "Fund- und Forschungsbericht Türkei 1943", AA 1944/1945, 80 Taf. 29,2; Schneider 1939, 393 Taf. III Abb. 1

Türkiye Müzeleri'ndeki Suriye Tipi Rölikerler

Merkezdeki koçun iki yanında uzun, stilize akanthus yaprakları bulunur. Yüzeyleri oyularak birbirinden ayrılmış yaprakların uçları oldukça sivri, ince uçlu olarak sonuçlanmakta, aralarında ise küçük delikler yer almaktadır. Akanthus yapraklarının üst kısmı geriye doğru kıvrılmıştır. Kabartmayı üç yönde sınırlayan yazıtın transkripsiyonu şu şekilde yapılmıştır:

Ἐπι|τοῦ ἁ|γιο(τάτου) ἐπισκόπου |Θωμ|ᾶ ἐν| ἰνδ| β'| Μη(νι) Φ|εβρ|ουαρ|(ίω)|κή
κατ|ἀθε|σις | τῶν | ἐνδ|όξω|ν λη(ψ)άνω|ν τοῦ | ἁγί|ου Κ.
Χριστιανῶν || + λίψανα τῶ- || ἐφ' ᾧ ὁ Χσ λό-
τοῦτο τὸ σῆμα || ν ἁγίον δ' μ(αρ)τύρ(ων) || γω ἐξετανύσθη

Tercümesi: “ Aziz K....’nın ünlü rölikinin konulması en kutsal Piskopos Thomas’ın zamanında 28 Şubat’ta gerçekleşmiştir”.

Bu mezar Hıristiyanlara aittir. ||+dört aziz martirin rölikleri|| İsa’nın sözü doğrultusunda (martir olarak) ölmüşlerdir.

Röliker Gövdesi’nin Bulunduğu Müze: Şanlıurfa Müzesi³⁰ (Res. 15; Çiz. 6a-c)

Tanım: Pembe renkli kireçtaşından iyi korunabilmiş gövdenin yüzeyinde yer yer aşınmalar vardır. Gövde, dört yüzünde de figürlü bezemeye sahip bir örnektir. Uzun yüzlerde karşılıklı birbirine doğru ilerleyen iki dağ keçisi kabartma tekniğinde yandan, üç sıra çerçeve içine alınmış olarak tasvir edilmişlerdir. Kabartma oldukça alçak olarak yapılmıştır. Ancak uzun yüzlerden birinde artık bu figürler tahrip olmuş, sadece yüzeysel olarak görülebilmektedir. Görkemli boynuzlara sahip keçilerin yüzleri detaylı bir şekilde verilmeye çalışılmış, ancak aynı başarı vücut oranlarında ve ayaklarda sağlanamamıştır. İki figürün ortasında bir delik bulunmaktadır. Ön yüzde deliğin altında ise daha sonra yapıldığını düşündüğümüz oyma tekniğinde bir haç yer almıştır. Haçın yüzeyinin perdahlanmadan bırakılmış olması, buraya metalden başka bir haçın kakma tekniğinde uygulandığını gösterir.

Yan yüzlerde ise yine yandan çerçeve içine alınmış bir alan içinde farklı yönlerde ilerleyen birer keçi tasviri yer alır.

³⁰ Envanter No: Yok; Buluntu Yeri: Suruç; Ölçü: E: 56 cm.; B: 1,12 cm.; Y: 50 cm.; A. Aydın, “Ein Reliquiar im Museum von Şanlıurfa”, *IstMitt* 52, 2002,

Ayşe Aydın

Res. 1 Suriye tipi lahit formundaki röliker (E. M. Ruprechtsberger (Hrsg.), *Syrien von den Aposteln zu den Kalifen* (1993) 228 Abb. 24)

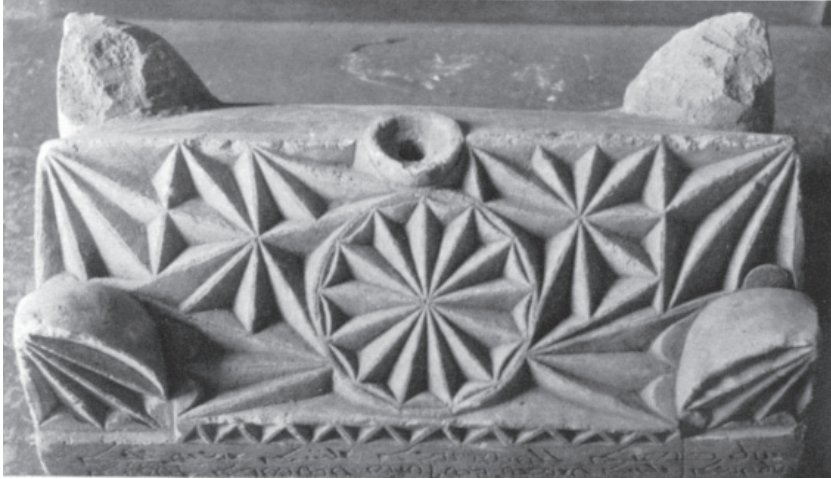

Res. 2 Hatay Müzesi'ndeki röliker

Türkiye Müzeleri'ndeki Suriye Tipi Rölikerler

Res. 3 Hatay Müzesi'ndeki röliker

Res. 4 İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki röliker kapağı

Ayşe Aydın

Res. 5 İznik Müzesi'ndeki röliker

Res. 6 İznik Müzesi'ndeki röliker

Türkiye Müzeleri'ndeki Suriye Tipi Rölikerler

Res. 7 Kahramanmaraş Müzesi'ndeki röliker kapağı

Res. 8 Kahramanmaraş Müzesi'ndeki röliker kapağı, yandan

Ayşe Aydın

Res. 9 Kahramanmaraş Müzesi'ndeki röliker

Res. 10 Kahramanmaraş Müzesi'ndeki röliker

Türkiye Müzeleri'ndeki Suriye Tipi Rölikerler

Res. 11 Kahramanmaraş Müzesi'ndeki röliker

Res. 12 Malatya Müzesi'ndeki röliker

Ayşe Aydın

Res. 13 Malatya Müzesi'ndeki rölük

Res. 14 Sivas Müzesi'ndeki rölük gövdesi

Res. 15 Şanlıurfa Müzesi'ndeki röliker gövdesi

